

ALMQVISTIANA

Meddelanden från Almqvistsällskapet 27, 2002

Innehåll

Artiklar

Lars Burman: Om ideala professorer. C.J.L. Almqvist och universiteten. Föreläsning vid professorsinstallation den 16 november 2001	3
Ingrid Elam: Tintomara Besök på en föreställning vid Operahögskolan	9
Mats Hellström: Min starkaste Almqvistupplevelse... Sällskapets nye ordförande har ordet	11

Sagt om Almqvist

Vilhelm Ekelund om Almqvist – ett collage av Helena Nilsson	x
---	---

Från våra program, meddelanden av Olof Holm

Mats Hellström valdes till ny ordförande... Dramatik, avgångar och nyval vid årsmötet 2001	12 x
---	---------

Noterat

Har Du hört talas om bokskorpionen? av Björn Sahlin	8
Almqvist i Gamla stan av Topsy Bondeson	x
Almqvist med bergsprängare av Topsy Bondeson	x
Läsgrupp blir myndig av Topsy Bondeson	x

En rättelse till förra numret

I Topsy Bondesons artikel om Almqvistslott förekommer vid upprepade tillfällen en irriterande felstavning av Magnus De la Gardies namn. Författaren är utan skuld till detta.

Medlemskap

kan erhållas genom att sätta in 150 kronor på postgiro 38 06 49-4, Almqvistsällskapet.

Almqvistiana 27, 2001

Meddelande från Almqvistsällskapet ISSN 1104-9014

Redaktion: Topsy Bondeson, Olof Holm, Roland Lysell och Britt Wilson Lohse.
Detta och tidigare nummer kan beställas från sällskapets sekreterare Olof Holm, Terapivägen 16 E, 1 tr, 141 56 Huddinge, som även lämnar upplysningar om sällskapet, tfn 08-711 68 32.

Almqvistsällskapetets förre ordförande, Lars Burman, installerades som professor vid Uppsala universitet 16 november 2001. Han höll då denna installationsföreläsning om Almqvists syn på – professorssysslan.

Lars Burman

Om ideala professorer C.J.L. Almqvist och universiteten

Magnifice rektor! Ärade åhörare!

Carl Jonas Love Almqvist var diktare, tonsättare, journalist, religionsreformator, läromedelsförfattare, bedragare, bigamist och förmodligen också giftmordskonspiratör. Den mångsidige mannen blev dock aldrig professor, även om han i femton år levde med den titeln. I den amerikanska landsflykten kallade han sig professor Lewis Gustavi, och när han dog i Bremen 1866 hade namnet varierats till Carl Westermann – men den självtagna professorstiteln hade han behållit. Almqvist var lärd, fylld av idéer och en god lärare. I första hand, tror jag, såg han sig som en andlig-intellektuell vägröjare. Kanhända *var* hans viktigaste självbild den som professor.¹ Redan i en artikel 1834 menade han att professorn och skolmästaren har samma mål: att bilda människan till människa.² En kort undersökning av hans syn på universitet och ideala professorer kan kanske därför vara på sin plats.

Almqvist levde i ett samhälle där det var svårt att försörja sig som författare. För honom, liksom för hans generationskamrater, hägrade den bekväma ämbetsmannavärlden: ett pastorat på landet eller en professur i Lund eller Uppsala. Båda karriärvägarna kunde sedan krönas med en biskopsmitra i lämplig stiftsstad. Det gällde emellertid att balansera säkert, särskilt för radikaler. Romanen *Det går an* känns idag som en idyll, men var då en politisk sprängladdning. Vännen Janne Hazelius varnade Almqvist före publicerandet: ”Men *Det går an*, den, käre Du, går icke an förr än du blifvit pastor eller professor”.³

¹ Louise Vinge har i en uppsats drivit tesen att Almqvists självförståelse är lärarens snarare än diktarens. Hon har också påmint om den symboliska betydelsen av att han dog med självtagen professorstitel. Louise Vinge, ”Almqvist – läraren”, *Carl Jonas Love Almqvist – konstnären, journalisten, pedagogen*, Almqviststudier 1 (Hedemora, 1996), s. 24.

Den utförligaste framställningen av Almqvists lärargärning är Hedvig Petri-Liljekrantz, *Carl Jonas Love Almqvists pedagogiska verksamhet*, Pedagogiska skrifter utgivna av Sveriges allmänna folkskollära-förenings litteratursällskap 105 (Stockholm, 1923).

² Artikeln ”Rörande elementar-undervisning” ingick i *Skandia* (1834). Carl Jonas Love Almqvist, *Samlade skrifter*, 4 (Stockholm, 1921), s. 280.

³ KB Ep. A. 7. Cit. efter Johan Svedjedals inledning till C.J.L. Almqvist, *Det går an. Hvarför reser du?* (1838 års versioner), *Samlade Verk* 21 (Stockholm, 1993), s. 11.

Almqvist såg sina politiska meningsfränder bland studenterna. Det framgår när han berättar om deras nattliga hyllningar då han tvingats upp till Uppsala för att förklara sina teologiska villfarelser för domkapitlet.⁴ Det framgår också när han 1846 talade till det skandinaviska sällskapet i Köpenhamn under rubriken ”Om skandinavismens utförbarhet”.⁵ Här propagerar han värtaligt för att studenterna skall kunna läsa vid valfritt skandinaviskt universitet och att det dessutom skall vara möjligt för en skandinav att söka professur vid alla. Han leker till och med med tanken på ett samskandinaviskt universitet i Göteborg.

Men vid det laget hade de akademiska vägarna stängts för rabulisten. Vid slutet av 1830-talet hade en universitetskarriär ännu varit möjlig. 1837 lär planer ha smitts att göra Almqvist till professor i indologi i Uppsala.⁶ Två år senare sökte han professuren i estetik och moderna språk i Lund. Han förklarades behörig, och inflytelserika vänner stödde honom.⁷ Nu blev slutet att diktaren föll på mållinjen. Han överklagade på högsta ort, men där var man orubblig. Almqvist blev förstas bitter. I december skrev han till Hazelius: ”Systemet för Befordringar, hos oss, är och har länge nog varit sådant, att ingen människa får någonting för arbete eller dylika meriter.”⁸

Mitt under striden om professuren publicerade Almqvist en lång artikelserie i *Aftonbladet* som utgavs i bokform följande år – 1840. Det är en utbildningspolitisk skrift med titeln *Om svenska uppfostringsväsendet*, som naturligtvis var tänkt som en slags meriteringsskrift. Huvuddelen av boken ägnas universiteten, och Almqvist utgår från den då pågående diskussionen om att slå ihop de två universiteten till ett. Idén är inte så dum, tycker han, men undviker att nämna Uppsala som lämplig plats. Istället talar han sig varm för att det hopslagna universitetet borde placeras i Stockholm, helst på söder där det är billigt för studenter att bo och leva. Och tänk vilken värme och vilket ljus landets mer än femtio universitetslärare skulle sprida i huvudstaden.⁹

Slutligen stannar han dock vid att hopslagningen i nuläget inte låter sig göras. Istället är långtgående reformer nödvändiga vid de gamla universiteten. ”Hufvudmännens, professorernes, sanna ställning vid dem är verkligen sorglig, ja sorgligare än sjelfva studenternas.” (*SU*, s. 58) Det

⁴ I brev till Wendela Hebbe 6/11 1842 skriver han triumfatoriskt om hur studenterna på nätterna hyllar honom med hurrarop, marseljåsen och andra sånger. *C.J.L. Almqvist. Brev 1803-1866*. Ett urval med inledning och kommentarer av Bertil Romberg (Stockholm, 1968), s. 168

⁵ *Om Skandinavismens Utförbarhet. Föredrag, hållet i det Skandinaviska Sällskapet den 4 Februarii 1846* (Stockholm, 1846). Delupplaga även utgiven i Köpenhamn.

⁶ Almqvists brev till Hartmansdorff 16/4 1837. Påpekats i Kurt Aspelin, ”*Det europeiska missnöjet*”. *Samhällsanalys och historiespekulation*, Studier i C.J.L. Almqvists författarskap åren kring 1850, I (Stockholm, 1979), s. 331, n. 11.

⁷ Blivande biskop Thomander menade att om universitetet ville ha en verkligt genial man skulle man välja Almqvist. Denne placerades efter hårda omröstningar som trea; ettan tackade nej, och tvåan fick tjänsten. Karin Monié, *Den etablerade vetenskapsmannen. Gustaf Ljunggren – svensk litteraturhistoriker* (Stockholm, 1985), s. 25-29.

⁸ Carl August Hagberg, shakespeareöversättaren, fick tjänsten, kanske delvis genom goda kontakter. Citatet: Almqvists brev till J.A. Hazelius, 12 och 20/12 1841. *Brev*, s. 164.

⁹ Carl Jonas Love Almqvist, *Om svenska uppfostringsväsendet* (Stockholm, 1840), s. 56. Fortsättningsvis hänvisas till detta verk inom parentes i brödtextern.

Professorn föreläser. Stockholms Stadsmuseum

Almqvist skjuter in sig på *är vad* professorer skall ägna sig åt och *hur* de skall utöva sitt ämbete. Vägen dit går över vad de *inte* skall göra.

Universiteten plågas av det Almqvist kallar examensväsendet. Systemet är orättvist. Dessutom får det studenterna att koncentrera sig på att klara examen istället för att intressera sig för studierna i sig. Examineraendet är ett "gigantiskt tråk", en "skadlig ymp" och en plåga för professorerna. Almqvist påpekar att eftersom hårda studier lätt leder till dålig hälsa, och eftersom snillrikhet ofta är förenad med, som det heter, "ett retligt nervsystem", så bör man inte slita ut professorer med tungt examinerande. (SU, s. 74 f.) Prövning av kunskaper skall istället ske när studenterna söker tjänster och ämbeten.

Det andra stor hindret är vad Almqvist kallar den akademiska patriarkalismen: till exempel delaktigheten i stadens styrelse, domsrätten över studenterna, ekonomiskt administrativa göromål, inspektorat på nationerna. Allt detta, menar Almqvist, är uttryck för ett föråldrat maktsystem som tar tid och kraft från professorernas huvudgöromål.

Vad tycker då Almqvist att en professor skall göra i den bästa av alla världar? 1) ”*Läsa, för egen räkning, och för att fortgå i banan*”; 2) ”*hålla föreläsningar för de studerande*”; 3) ”*författa och utgifva arbeten, till den öfriga allmänhetens tjänst*.” (SU, s. 145). Läsandet och skrivandet ordar han inte så mycket om; det är nog självklara ting. Istället har han desto mer att säga om föreläsningar. Han utgår från frågan: varför är föreläsningssalarna tomma? Det finns två skäl. För det första måste en professor se framåt. Han är en inspiratör och ledare för studenterna och måste därför vara progressiv; annars kommer de inte till föreläsningarna. Jag citerar: ”*hvertenda läroämne (till och med ett blott lingvistiskt eller matematiskt) har sin framtid; ty intet står stilla*”. (SU, s. 68) För Almqvist skall universitetet vara i samklang med rörelser i tiden, och som den romantiker och radikalliberal han är tror han på framsteg och mänsklighetens fördolda väg mot en bättre värld. Professorer är i hans ögon nyckelpersoner, och deras uppdrag är att följa med sin tid – inte följa varje vindkast – men att, som det heter, *rätt* följa med tiden. (SU, s. 71)

När Almqvist lyfter fram den progressive professorn som ett ideal pekar han i hemlighet på sig själv. Bilden förstärks när han utvecklar sin andra huvudpunkt: behovet av engagerande föreläsare. Almqvist själv lär ha varit en utmärkt lärare och karismatisk talare, och i sina skrifter behandlar han ofta den goda vältalighetens elektriserande verkan.¹⁰ I boken om uppfostringsväsendet beskriver han en akademisk vältalighet i kris.

Kanske, skriver han, kan böcker och tidskrifter ersätta föreläsningarna? Många resignerade professorer nöjer sig med bokläsande studenter och står själva i katedern och läser innantill (som jag gör nu). Men nej, säger Almqvist. Läser man bara det skrivna så är det en död röst publiken möter, en *vox mortua*, och inte en *vox viva*. Det är den levande rösten och personligheten som är svaret – den goda föreläsningen måste växa till en så ”egen och stor karakter, att den genom ingen bok eller afhandling kan göras umbärlig.” (SU, s. 63) Professorns fördel över boken är att vara en levande person, och den egenskapen skall han ta med sig upp i katedern. Almqvist blir riktigt vältalig: ”Han måste i allt stå framför sitt auditorium såsom en levande, fri och talande människa, intresserande på ett annat och högre sätt, än blott en bokstaf; annars står han der som en obehöflighet. Det magiska, som hänför,

¹⁰ Carl Jonas Love Almqvist, *Svensk språklära*, 3:e uppl. (Stockholm, 1840), s. 6. Jfr. Lars Burman, *Tre fruar och en mamsell. Om C.J.L. Almqvists tidiga 1840-talsromaner*, Almqviststudier 2 (Hedemora, 1998), s. 147. För ett skönlitterärt exempel på vältalighetens kraft se t.ex. novellen ”Kapellet” i *Samlade Verk* 8, (Stockholm, 1996), s. 128 ff.

leder och lyser – hvari ligger det? En bok kan ju också göra något sådant? Visst; men en person kan göra det vida mer, eldigare, klarare, högre.” (SU, s. 63)

Almqvist är en god kommunikationsteoretiker och understryker att professorn inte bara själv måste elektrisera utan också låta sig elektriseras tillbaka av sin publik. Det är denna ”vexel-upplifning” mellan läraren och studenterna som höjer katedern över boken. Föreläsningen måste vara extemporerad, ja, improviserad – menar Almqvist i pedagogisk begeistring – det måste finnas en frihet i talet som gör att professorn kan anpassa sig till ögonblicket och välja de ord som ”den för hans ögon varande ungdomens anblick ingifva honom.” (SU, s. 65) Men man skall inte tro, menar diktaren, att framgång i talarstolen bygger på extaser eller underliga åthävor, utrop, tårar eller – som det heter – andra åbakanden. (SU, s. 64) Kärnan till framgången ligger i ”kärlek och nit” för ämnet – talaren måste bottna i det han eller hon talar om. (SU, s. 64)

Almqvist är romantiker och därmed fiende till den gamla retoriken. Regelsystem och tvång är styggelser. Samtidigt är han ytterst medveten om språkets karaktär av verktyg, och att verktyget kan hanteras med större eller mindre skicklighet. Man måste alltså trots allt lära sig konsten att tala och skriva, och 1800-talet är egentligen en renässans för retoriken, men i nya former och under andra namn. Konsten att tala utan koncept, säger han, behöver upparbetas, inövas och regleras genom en lära: ”naturen gifver merendels blott anlaget”. Men denna konst är en av de angelägnaste. Såväl prästen som professorn behöver ett ”levvande tal”, det som skiljer från boken. (SU, s. 67)

Jag närmar mig slutet av framställningen, och förbigår med tystnad den avslutande faktor som Almqvist menar är väsentlig för utvecklande av ett idealt högre undervisningsväsende: professorernas förbättrade avlöning. I Sverige, konstaterar han lite syrligt, är professorslönen ”snarare liten än stor.” (SU, s. 147)

I stället konstaterar jag att Almqvists bild av dåtidens universitetssituation är rätt nedslående: tomma salar och resignerade lärare. Han kände sig kallad att reformera systemet, och var en av flera som engagerade sig i debatten. Påfallande är den vikt han lade vid lärarna själva och deras kommunikationsförmåga. Många av hans reformkrav är numera genomförda, och dagens högskolevärld är inte bara större utan också åtskilligt bättre än på Almqvists tid. Men helt säkert är det väl inte att vi regelbundet kan uppnå den hänryckning i katedern som författaren efterlyste. Och fanns det möjlighet att vända sig till diktaren själv, i andevärldens tjänsteförslagsnämnd, och be honom peka ut ideala professorer – tillräckligt lärda, progressiva och värtaliga – så skulle han nog bara nämna en enda: magister Carl Jonas Love Almqvist själv.

Noterat:

Har Du hört talas om bokskorpionen?

Bokskorpionen – är det en boksamlare med sjukligt stegrat begär efter böcker? Nej, bokskorpionen är ett djur, en insekt av en bokstavs storlek, som lever i gamla böcker. Det låter obehagligt, men ingen må bli avskräckt. Bokskorpionen är böckernas och därmed även människans vän. Den äter nämligen mindre kryp, som däremot äter böcker. Är således ett nyttodjur.

Bokskorpionen är ljusskygg och snabb att gömma sig mellan boksidorna – följaktligen är den sällan sedd. Ny böcker och torra rum är inte dess miljö. Dess parningslek är hövisk och innefattar en flera minuter lång dans, framåt, bakåt, i sidled. Dokumenterad blev bokskorpionen redan av Aristoteles, men också av Palmstruch och Linné, och nu allra senast av styrelseledamoten av Linnésällskapet Nils-Erik Landell i hans nyutkomna bok Bokskorpionen, som f.ö. innehåller en rad fascinerande essäer om samspelet och närheten mellan natur och kultur.

Björn Sahlin

Tintomara går i korridorer i gamla operahuset. Dessa? Stockholms Stadsmuseum

Ingrid Elam

Tintomara

En liten utvald skara hade möjlighet att höra och se Lars Johan Werles *Tintomara* när den gick upp på teater Pero i Stockholm. Det var Operahögskolans andraårselever som gav ett par tre ickeoffentliga föreställningar. Werle var själv lärare på Statens musikdramatiska skola i Stockholm, som den då hette, när *Tintomara* hade urpremiär 1973, lagom till Kungliga Teaterns 200-årsjubileum, med libretto och i regi av Leif Söderström.

När jag träffade regissören Stina Ancker för att tala om uppsättningen på teater Pero, berättade hon att det faktiskt var skolan som föreslagit *Tintomara*. Andra året på Operahögskolan skall, säger kursplanen, handla om svensk musik och text och då finns det inte så många operor att välja på. Samtidigt hade hon länge sneglat på Almqvists roman i bokhyllan och tänkt att ”man någon gång måste göra något med den”.

– *Drottningens juvelsmycke* inte bara utspelar sig på operan, själva bygget i boken är ju opera, det är fantastiskt. Alla förvecklingar, personkonstellationer som möts och skiljs, själva rytmiseringen.... Ändå har både Werles opera och Söderströms libretto dramaturgiska problem. Scenkonst är en rätt handfast historia där romanen är subtil. Det leder till att en del obegripligheter kompenseras med övertydligheter i operan. Och text och musik kolliderar ibland.

När jag ber om ett exempel tar Stina Ancker den scen där Amanda ’dånar’ under maskeradbalen och Anckarström skall hjälpa henne. Han bär den yrande Amanda i sina armar och enligt klaverutdraget skall hon då sjunga högt och dramatiskt. Det är inte bara psykologiskt föga trovärdigt att en avsvimnad person skall sjunga högt – operakonsten är ju i och för sig full av döende människor som klarar av rätt krävande arior – det är dessutom rent fysiskt omöjligt att ligga i någons famn och sjunga ut för fullt.

– Röret - strupen - måste helt enkelt vara rakt, så vi fick lösa scenen på ett annat sätt, genom att Amanda står och Anckarström stöttar. Men gåtans lösning finns inte i texten utan alltid i musiken. Man måste lyssna på musiken. Och konstverket uppstår i sångaren – precis som teatern uppstår i skådespelaren.

Hur gick då arbetet med *Tintomara* till? Ja, även det börjar i musiken. Eleverna lär sig den med sina instuderingslärare; först när det är gjort kommer regissören in i bilden.

–Vi gjorde ett urval grundat på elevernas röster. Eftersom ingen är bas var vi tvungna att ta bort Reuterholm helt, det var synd. Men det är viktigt att komma ihåg att i regiarbete med elever är processen viktigare än målet, det handlar just om eleverna i första hand, inte om att göra en föreställning.

Nu blev det ändå en föreställning, och en rätt underbar sådan dessutom. Eleverna inte bara sjöng vackert, de spelade också bra, med fin publikkontakt. Överhuvud menar

Stina Ancker, som just nu arbetar med en elevuppsättning på Operahögskolan i Göteborg, att operautbildningen lägger allt större vikt vid skådespeleriet. Opera är ”inne” och en ny, ung publik har nya anspråk. Det är också de allt intimare lokalerna som ställer större krav. Opera sätts oftare upp i fabrikslokaler och på små scener än på La Scala nu för tiden och det duger inte längre att som sopran ställa sig vid rampen och sjunga sina arior med händerna knäppta under barmen.

Själv upplevde jag nog också att både Almqvist och Werles musik verkligen kom till sin rätt på teater Peros lilla och för tillfället halvoffentliga scen med dess enkla, ”hemmagjorda” dekor; det blev nästan som en intim salongsföreställning. Och Werles musik är, som Stina Ancker påpekar, modern men ändå melodisk.

Sju elever delade på tio till tolv roller. En och samma tenor spelade Gustav III och hertig Karl, Tintomara är mezzosopran, liksom Adolfine, medan Amanda är sopran – en riktigt dramatisk sopran i det här fallet dessutom. Clas Henrik är tenor och Ferdinand baryton. De fyra ungdomarna utgör därmed en klassisk operakvartett, som hos Mozart.

Richard Furumo är en talroll i Operan och den fick de alla dela på. Det var ingen lätt lösning, men den visade sig vara lyckad.

– Över huvud taget finns det en del knepigheter i operan. Jag hade rätt stora problem med den i början, undrade vad man skulle kunna göra av den, men sedan hör man ju att varje scen för sig är oerhört välgjord. Gustav III aria i första delen och den scenen där Tintomaras mor dör, de är något av det vackraste jag hört.

När Tintomara sjunger ”Ingen mig finner...” i Kolmården tycker jag mig höra ett eko av Almqvists egna toner till Songes – Stina Ancker instämmer – men märks något av Almqvists stil och tankar i musiken? Tintomaragestaltens dubbelhet, till exempel, går det att höra den?

– Ja, det tycker jag nog. Jag tycker mig uppfatta att operan skildrar hennes resa från omedveten barnslighet till oskuldsförlust och jag hör också hennes växande förtvivlan. Det finns ju hos Almqvist, hur teatral han än är, mycket tankegodt och intellektualitet. Operan tål paradoxalt nog mer sådant än vad talteatern gör. Musiken klarar helt enkelt att bära tanken.

Mats Hellström

Min starkaste Almqvistupplevelse...

Min starkaste Almqvistupplevelse går tillbaka till en försommarkväll år 1957. Min gymnasieklass skulle gå och se Drottningens juvelsmycke på Lilla Scenen på Dramaten. Jag hade emellertid blivit förkyld med en lätt feber och låg hemma och läste igenom brevromandelen av boken, men tog mig samman och gick på kvällen och såg Anita Björks Tintomara.

Febern gjorde mig hyperkänslig. Jag ”gick in i föreställningen” mentalt, totalt. Den etsade sig fast och jag kan fortfarande nu in på 2000-talet framkalla scenerna med flykten på Operans vind, Tintomara vid Lindamotet i Kolmården och avrättningen vid Solna skog, där solklotet spetsar Solna kyrktorns spets som en gyllen kula, den kula som just ska döda henne.

Det som fascinerar mig särskilt hos Almqvist är blandningen av extrem romantik och ett slags modernism och realism. Tintomara går tillbaka på romantiska förebilder som – bland många andra – Goethes teaterfé Mignon och Chateaubriands indianflicka Atala.

Men i figuren finns också romantikens motsats. Jag råkade träffa Anita Björk en kväll i våras och frågade henne om hur hon uppfattat Tintomara på 1950-talet. Blandningen av romantik och r e a l i s m var påfallande för henne. Tintomara är både androgynt väsen och en flicka som rör sig i 1790-talets verklighet. En spänning, påpekade Anita Björk, som ju också finns hos Strindberg t e x i Ett Drömspel.

Och här finns för mig det som gör Almqvist så spännande – med kreativitet i artschilda snitt, särskilt mellan romantik och modernitet. Hans uppsats om skandinavismen och karakteristiken av de nordiska folken har göticistiska rötter. Men samtidigt förespråkar han där en Europaunion, så modernistiskt, att hans vision nog kunde föras in i det konvent som nu förbereder 2004 års regeringskonferens om Europas framtid utan att det skulle verka alltför artfrämmande!

Och ”Det går an” som vi får återkomma till på ångbåten på Riddarfjärden söndagen 2 juni föregriper ju förvisso dagens jämställdhetssträvanden – men en helt annan kvinnosyn finns det i Songes med den lyssnande Maria.

Och nog tycker i vart fall jag att inledningen av Svenska fattigdomens betydelse påminner om dagens debatt om globaliseringen: Det svenska herrskapet har blivit onationellt. ”Hela dess bildning är föga svensk. Det har, i synnerhet vad skön konst beträffar, skilt sig för länge sedan från nationen. Folket är... övergivet av dem, som skulle vara dess ledare”. Vissa likheter i ansatsen tycker jag mig se t e x i debatten för några år sedan då

Stockholmsföretaget Ericsson något krampaktigt diskuterade om den högsta ledningen och huvudkontoret skulle flytta utomlands eller inte.

Nu har det blivit populärt att tala om den fungerande kombinationen ”globalt och lokalt”. Almqvist uttrycker det elegant i Svenska fattigdomens betydelse. Om man endast lockas av utländsk kultur, så får hela människan ”blott allmänlighet”. Hon kommer att sakna ”den individuella skuggning, som skulle göra henne till en intressant *person* ”.

Som ny landshövding i Stockholms län deltog jag nyligen i en debatt om stadens identitet. Någon frågade om det finns någon roman som är ”den stockholmska”. Mitt givna svar är Svante Foersters Klasskämpen från 1960-talets Södermalm och Farsta, där en del miljöer håller även idag.

Men Drottningens Juvelsmycke är, den också, ”Stockholmsromanen” för mig. Och visst kan man tänka sig Carl Jonas Love Almqvist som en av kroggästerna i Corpus Christi,, den imaginära källaren på Riddarholmen, dit Svante Foerster förlade de verkligt gränsöverskridande, nattliga diskussionerna!

<p><i>Mats Hellström</i> <i>Foto Länsstyrelsen</i></p>	<p><u>Noterat:</u></p> <p>Mats Hellström ny ordförande</p> <p>vid det senaste årsmötet. Född 1942 tog han plats i riksdagen 1969, var handels- och jordbruksminister i olika perioder (1983-91, 1994-96), därefter Berlinambassadör i fyra år och från den 1 januari 2002 landshövding i Stockholms län. Han har som sådan ett särskilt uppdrag av regeringen att lösa bostads- och trafikfrågorna för regionen. Ett sannskyldigt kamikazeuppdrag! Utifrån sitt engagemang för litteratur och konst har Mats Hellström med energi och ett brett kontaktnät greppat klubban i Almqvistsällskapet. Almqvistiana hälsar honom välkommen.</p> <p>Olof Holm</p>
--	---

Sagt om Almqvist:

Vilhelm Ekelund om Almqvist – ett collage sammanställt av Helena Nilsson

Hvilken utomordentlig friskhet i förhållande till naturen har ej Almqvist! Jämför man honom i detta afseende med Goethe, är han utan all fråga den rikare. Redan frånvaron af hafvet och dess poesi hos Goethe är ju ett graverande faktum.

Almqvist är epigrammatisk i sin naturskildring. Han ger en doftexplosion. Hans stil, när den är mest hans egen, liknar ett vildt skönt landskap. Hans känsla är bäst, när den slår upp ur det ödsliga – likt konvaljerna i jättegranarnas skugga.

[...]

Hur mycket värdigare och rakare i ryggen är ej vår Almqvist mot Jean Paul! En romantiker med stil finns knappast i Tyskland. Tyskan är ett minst lika värdigt språk som svenskan, men folkets smak går åt det vulgära och tölpiga. Äfven hos fina människor som Jean Paul träder det i dagen, och Goethes dom gäller.

Vi nordiske, vi måste hålla oss till hafvet. Vårt bästa, vårt starkaste, ”des Lebens Erzklang”, hänger samman därmed. Jag känner detta lefvande vid tanken på Jean Paul, hans idylliska trängsel, hans mjölkighet, hans linjefattigdom. Stort och ödsligt – så är hafvet, och så är det bästa i lifvet. (Tyska utsikter, s 99f)

*

Almqvist. – Det träder mig för ögonen, detta oerhörda antingen – eller, som aldrig är att i grund göra upp räkningen med. Det ljufva giftet af sorg och religion och tårfull skönhet smyger in i mina ådror. Hans öde är storartadt. Hur räddade han sin själ?

Grekisk utåtvändhet är något mera inåtvändt än Almqvist sett. (”Om de gamles och nyares vitterhet”)

Var han lycklig nog att ej behöfva *välja*? (Nordiskt och klassiskt, s 101)

*

Nya stora lefnadsformer ha i Sverige varit på väg att bilda sig: Swedenborg – Thorild – Almqvist: de orphiska männen. (På havsstranden s 57)

*

Almqvist står i sin *obrutenhet af indignation* så nära Goethe som det är möjligt. Hans ”brist på indignation” förargade och förargar. Det var naturligt att Strindberg undanskymde honom fullständigt. (Passioner emellan, s 45)

*

Den som vill bli rik måste göra fattigdomen till sitt studium; han måste vara svartsjuk om sin fattigdom, som Nietzsche en gång var det, som alla mystikens män varit det. (Passioner emellan, s. 105)

*

Var det någon som tänkt på Almqvist vid några ”ledigheter”? – Men värst var, att han icke själf betänkte den stora, verkliga *l e d i g h e t*, som var det dyrbaraste anlaget, den näringskälla i hans natur, hvilken hade kunnat öppna möjligheter, skänka honom lösningen – *ä f v e n* i de vanliga näringsfrågornas värld. (Ars Magna, s. 44)

*

Det uppsvenska gemytet är sällsamt fattigt på gemyt i denna germanska, filosofiska, d.v.s. mystiska mening. Sedan Stagnelius vet jag intet. Alltså Almqvist som jag beklagar att jag känner för litet. (Brev t Adelborg, nr 38, 12.7.06)

*

Jag gläder mig mycket åt att snart ha Din bok färdig i händer! Det blir ju egentligen *en mängd nytt* för mig, ty Din säregna bildningsväg har ju – om än ej *så* mycket hvad själfva grunden beträffar – mycket främmande för mig. Det är högst fatalt att Almqvist tyckes jag bestämd av ödet att ej lära känna. Jag tror att *det mythiska* i hans sätt att skapa mänsklighet och idealitet skulle bli värdefullt för mig på samma sätt som inträngandet i det grekiska skapandet, hvilket var stort idealiskt (inga ”individualiteter”). Men måhända talar jag i fåvitsko. (Brev t. Adelborg, nr. 67, 6.9.07)

*

Det var i honom [Adelborg] något Almqvist-poetiskt, urbant-poetiskt, som gaf mig en särskild syn på svenskt (eller ”uppsvenskt”) som jag ej känt förr. Är ej Almqvist en härlig poet! (Honom skulle man icke imitera, säger Strindberg, - hvilka dumheter har ej S. sagt om Almqvist! – hvad skulle man då imitera, om man inte skulle imitera det bästa?). Det är ingen svensk diktare jag känt mig så dragen till som Almqvist. (Brev t. Hejll, nr. 145, 28.7.15)

Carina Burmans pjäs om Almqvist och Fredrika Bremer

Almqvistsällskapet frågade **Carina Burman** om hon såsom Bremerbiograf ville tala om Almqvist och Fredrika Bremer. Nej. Hon skrev en pjäs istället: *Mötet på Atlantic. Drama i fyra scener*. På årsmötet läste Irène Lindh och Måns Westfelt. Burman tänker sig att Almqvist på flykt över Atlanten ber att få stiga över i ett mötande fartyg för att möta resande på väg från Amerika. Under ett alias går han in i en salong, där en dam skall finnas. Till sin häpnad finner han mamsell Bremer, på väg hem från den nya världen. (Att de i verkligheten inte samtidigt korsade Atlanten i olika riktningar bjuder Carina Burman på.) Förställning, reträtt eller artig konversation är omöjlig. De två främsta rivalerna om tidens romanpublik diskuterar litterärt skapande, amerikansk mat, segel- respektive ångfartygs förtjänster m.m. Huvudfrågan är ändå fruntimrens rätt. Mamsellen menar att regementspastorn är för romantiserande och idealiserande kring kvinnofrågan och han säger att hon är dels sirap, dels för vardagsgrå. Almqvist har även i sina recensioner varit direkt elak mot Bremer.

I samtalet efter läsningen ville publiken att författaren skulle bygga ut pjäsen till en helaftonsföreställning. Nej, det trodde inte Carina Burman.

Detta om dramatiken. Nu till avgångarna och nyvalen. Dessa två fält är alltså inte sammankopplade.

Avgångar och nyval i styrelsen

Vid årsmötet avgick professor **Lars Burman** som ordförande, som han varit sedan 1998. Burman har fr.a. ägnat sig åt sällskapets litterära seminarium och bokutgivning. Ett viktigt exempel är hans arbete med seminariet 1999 på Hanaholmen om almqvistreceptionen m.m. och den bok som han redigerat med föredragen därifrån, *Carl Jonas Love Almqvist – diktaren, debattören, drömmaren* (Almqviststudier 3). Ett annat exempel är Almqviststudier 2, som han ensam står för, *Tre fruar och en mamsell. Om C.J.L. Almqvists tidiga 1840-talsromaner*. Burman är biträdande huvudredaktör för utgivningen av Almqvists Samlade Verk, inom vilket han utgivit flera volymer vilket han kommer att fortsätta med. Burman kvarstår i styrelsen som vice ordförande. – Som hans efterträdare som ordförande föreslog valberedningen **Mats Hellström**. Det blev mötets enhälliga val. På sidan 11-12 presenteras han och får själv komma till tals.

Professor **Johan Svedjedal** valdes in i styrelsen 1986 och hade redan då tillsammans med Bertil Romberg m.fl. påbörjat arbetet med att utge

Samlade Verk. Han var den förste att utge en volym i serien, *Det går an* (1838). Han avgår nu ur styrelsen, men är biträdande huvudredaktör för samlade Verk. – Även pastor **Olle Hjern** avgick vid årsmötet (och valdes till hedersledamot; se nedan). – Som efterträdare till Svedjedal och Hjern valdes Hellström och regissör **Göran Gunnér**. Gunnér har i sitt filmbolag Athenafilm gjort en lång rad kulturfilmer, om konstnärer, konstmiljöer, konstverk etc, ofta sända i svensk television.

Olle Hjern hedersledamot

1981 hade det gjorts flera försök att grunda ett sällskap kring Carl Jonas Love Almqvist. En krets som för det ändamålet samlats runt Olle Hjern, diskuterade och planerade. Man utlyste ett allmänt möte, Almqvistsällskapet bildades och en interimsstyrelse valdes med uppdrag att utforma förslag till stadgar och påbörja en verksamhet. I kretsen var Olle Hjern den sammankallande, i interimsstyrelsen ordförande. I det nya sällskapet blev han vice ordförande. Den vida vänkrets och de många personkontakter som Olle Hjern besitter, som en gång underlättade sammankallandet av grundarkretsen, har sällskapet även senare kunnat utnyttja. Vid sin avgång ur styrelsen valde årsmötet 2001 Olle Hjern till hedersledamot av Almqvistsällskapet.

*Olle Hjern föreläser. Swedenborgs lusthus, Södermalm.
Hans omfattande beläsenhet och rika möjligheter till associationer kan stundom,
som denna gång, mynna ut i improviserade föreläsningar. Foto Olof Holm.*

Noterat:

Gamla Stan under 750 år

Så heter en DVD och /eller CD, som Stockholms Stadsmuseum, Stockholms Företagsminnen, Krigsarkivet och Stockholms stadsarkiv arbetat med i mer än två år inför Stockholms 750-årsjubileum. Skivan innehåller 12 000 bilder och 1100 artiklar. Musiken är specialkomponerad av musikgruppen Kroumata. – Här kan man förfasa sig över mordet på Axel von Fersen, vandra genom gränderna och tycka synd om Tomas Dansaren, som döms för stöld och hor. Bland annat ingår också artiklar och Carl Jonas Love Almqvist som journalist på Hiertas Aftonbladet.

Topsy Bondeson

Här är en läsgrupp som i vår firar 18-årsjubileum

1984 började vi att läsa högt tillsammans och började med *Purpurgreven*. Vilka kvällar vi tillbringat i Almqvists och vårt eget sällskap under årens lopp! Vi rekommenderar alla att snarast bilda en läsgrupp för att tillsammans vandra in i Almqvists märkliga värld. Varje vår i maj bestämmer läsgrupperna tillsammans vilken bok som ska läsas, sedan samlas de nästa vår i maj för tankeutbyte kring det lästa.

Anne-Marie Sidenbladh, Karin Turhede, Margit Wadenholm, Maria Fredriksdotter, Topsy Bondeson. Foto Topsy Bondeson.

<p><i>Bertil Almlöf: Almqvist med bergsprängare (BUS 2002)</i></p>	<p><u>Noterat:</u></p> <p style="text-align: center;">Almqvist med bergsprängare</p> <p>Konstnären Bertil Almlöf som tidigare bodde i Stockholm är nu bosatt i Hovstad utanför Rimforsa. Han gjorde en 5 X % meter stor relief på en vägg i Rossländerska skolan i Krokek där författare med anknytning till Kolmården figurerar. På den syns Almqvist omgiven av noter.</p> <p>Detta träsnitt föreställer Almqvist med en "bergsprängare" på Sergels torg. Konstnären berättar att han blev påverkad till konstverkets utformning genom Almqvists egna ord om sin inspiration till Songes: "gick genom Stockholms fulaste gator en regnig och höstlik natt"...</p> <p>Träsnittet är 61 X 123 cm och finns förutom hos konstnären även hos Torgny Lindgren och på landstingshuset i Jönköping.</p> <p>Var välkommen att titta på bilden hemma hos Bertil Almlöf i Hovstad!</p> <p style="text-align: right;">Topsy Bondeson</p>
--	--

